

ความคิดและอิทธิพลของ ปรัชญาปฏิฐานนิยมทางตรรกะ

ปฏิฐานนิยมทางตรรกะ (Logical Positivism) เป็นชื่อที่ใช้เรียกแนวความคิดทางปรัชญาของกลุ่มนักวิชาการกลุ่มหนึ่งที่ร่วมกันตั้งชมรมทางปรัชญาขึ้นที่มหาวิทยาลัยเวียนนา ซึ่งเป็นที่รู้จักทั่วไปว่า ชมรมเวียนนา (Vienna Circle) ความคิดของชมรมเวียนนามีอิทธิพลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางปรัชญาในศตวรรษที่ ๒๐ ทั้งในแง่ของบทบาทและเนื้อหาของปรัชญา มรดกทางความคิดของชมรมยังผลให้เกิดความสนใจอย่างจริงจังในปรัชญาวิทยาศาสตร์และปรัชญาภาษาวิเคราะห์ ซึ่งเป็นจุดเด่นของปรัชญาสมัยปัจจุบัน ถ้าเราเข้าใจความคิดพื้นฐานของปรัชญาปฏิฐานนิยมทางตรรกะซึ่งเป็นความคิดของชมรมเวียนนานี้แล้ว จะช่วยให้เราเข้าใจทิศทางและท่าทีของปรัชญาสมัยปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น

ชมรมเวียนนาเป็นชมรมปรัชญาที่มีอายุสั้น แต่มีอิทธิพลมาก เกิดขึ้นจากการตั้งวงอภิปรายกันอย่างไม่เป็นทางการก่อน กล่าวคือใน ค.ศ. ๑๙๐๗ ฮันส์ ฮาน (Hans Hahn) นักคณิตศาสตร์ ออกโต นอยรัท (Otto Neurath) นักเศรษฐศาสตร์ และฟิลลิป แฟรงก์ (Philip Frank) นักฟิสิกส์ ได้ตั้งวงอภิปรายเกี่ยวกับปรัชญาวิทยาศาสตร์ที่กรุงเวียนนา โดยหวังที่จะรวมเรื่องทางตรรกะ (The logical) เข้ากับเรื่องทางประจักษ์ (The empirical) ซึ่งเป็นความคิดหลักของปฏิฐานนิยมทางตรรกะ (logical positivism) ใน ค.ศ. ๑๙๒๒ มอริตซ์ ชลิก (Moritz Schlick) ได้รับเชิญเป็นศาสตราจารย์

สอนวิชาปรัชญาวิทยาศาสตร์ที่เวียนนาแทนเอิร์นสต์ มัก (Ernst Mach) ซึ่งสอนอยู่ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๙๕-๑๙๐๑ ชลิกเป็นนักวิทยาศาสตร์และเป็นลูกศิษย์ของ แมกซ์ แพลงก์ (Max Planck) นักฟิสิกส์ผู้ยิ่งใหญ่ ชลิกสนใจวิชาปรัชญามากจึงได้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดตั้งชมรมเวียนนาขึ้นเพื่ออภิปรายปรัชญาวิทยาศาสตร์ ระยะเวลาที่สมาชิกของชมรมหรือกลุ่มมีมากขึ้นได้แก่ มอริตซ์ ชลิก (Moritz Schlick) เป็นหัวหน้า ออกโต นอยรัท (Otto Neurath) ฟรีดริค ไวส์มาน (Friedrich Waismann) เอ็ดการ์ ซิลเซล (Edgar Zilsel) เบลา วอน จูฮอส (Bela Von Juhos) เฟลิกซ์ คอฟมาน (Felix Kaufmann) เฮอริเบิร์ด

* อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์และปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

๒๕

ญา
ู้กัน
ี่ยน
ญา
ญา
ฐาน
ญา

แทน
ว่าง
ร์และ
mck)
กจึง
นนา
ะนี้
ริตส์
อดโต
เ้าน
Edgar
uhos)
เบิร์ต

ไฟเกิล (Herbert Feigl) วิกเตอร์ คราฟท์ (Victor Kraft) ฟิลลิป แฟรงก์ (Philip Frank) คาร์ล เมนเจอร์ (Karl Menger) เคิร์ต โกเดล (Kurt Godel) และฮันส์ ฮาน (Hans Hahn) ใน ค.ศ. ๑๙๒๖ รูดอล์ฟ คาร์นัป (Rudolf Carnap) ซึ่งเดิมเป็นนักฟิสิกส์และนักคณิตศาสตร์ได้รับเชิญให้มาสอนปรัชญาที่เวียนนา คาร์นัปได้เข้าร่วมชมรมเวียนนาและมีบทบาทมาก และนับได้ว่าเป็นสมาชิกชั้นนำของชมรม

ชมรมเวียนนาจัดการอภิปรายและถกปัญหาเกี่ยวกับปรัชญาวิทยาศาสตร์เป็นประจำ นักปรัชญาคนสำคัญที่เข้าร่วมอภิปรายด้วยอย่างสม่ำเสมอแต่ไม่ได้เป็นสมาชิกของชมรมได้แก่ ลุดวิก วิต겐สไตน์ (Ludwig Wittgenstein) และคาร์ล ปอปเปอร์ (Karl Popper) ใน ค.ศ. ๑๙๒๘ ชมรมเวียนนาได้รับการสถาปนาอย่างเป็นทางการขึ้นเป็น Ernst Mach Society เพื่อเป็นเกียรติแก่เอิร์นสต์ มัก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่แนวคิดทางวิทยาศาสตร์และสร้างเครื่องมือทางปัญญารูปใหม่ หนึ่งปีต่อมาคือใน ค.ศ. ๑๙๒๙ ชมรมฯ ได้ออกแถลงการณ์ (Manifesto) เป็นครั้งแรก โดยใช้ชื่อของแถลงการณ์ว่า "The Scientific World View: Vienna Circle"

ชมรมเวียนนาได้จัดการประชุมวิชาการระดับนานาชาติหลายครั้ง ครั้งแรกจัดใน ค.ศ. ๑๙๒๙ ที่กรุงปราก (Prague) ร่วมกับ Society for Empirical Philosophy ซึ่งเป็นสมาคมของกลุ่มนักปรัชญาวิทยาศาสตร์ในเบอร์ลิน (Berlin) มี ฮันส์ ไรเชนแบ็ค (Hans Reichenbach) เป็นผู้นำ และสมาชิกคนอื่นได้แก่ วอลเตอร์ ดูบิสลาฟ (Walter Dubislav) เคิร์ต เกรลลิง (Kurt Grelling) และคาร์ล เฮมเปิล (Carl

มอริตส์ ชลิก ผู้ก่อตั้งชมรมเวียนนา

Hempel) การจัดประชุมนานาชาติทำให้ความคิดและชื่อเสียงของชมรมเวียนนาแพร่กระจายไปยังประเทศต่าง ๆ ที่อเมริกา มีนักปรัชญาที่มีชื่อเสียงของอเมริกาหลายคนให้ความสนใจ เช่น ซี ดับบลิว มอริส (C.W. Morris) เห็นว่าปรัชญาปฏิฐานนิยมทางตรรกะคล้ายกับปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ของอเมริกา และพยายามประสานความคิดทั้งสองเข้าด้วยกัน เอิร์นเนสต์ เนเกล (Ernest Nagel) และดับบลิว วี โอ ควิน (W.V.O. Quine) ให้ความสนใจวิพากษ์วิจารณ์และเดินทางไปเวียนนาและกรุงปรากหลายครั้ง ที่อังกฤษ นักปรัชญาจากทั้งเคมบริดจ์และออกซ์ฟอร์ดต่างก็ให้ความสนใจ โดยเฉพาะ เอ เจ แอว์ (A.J. Ayer) จากออกซ์ฟอร์ด กล่าวได้ว่าเป็นตัว

แทนปรัชญาปฏิฐานนิยมทางตรรกะในอังกฤษทีเดียว

ใน ค.ศ. ๑๙๓๐ ชมรมเวียนนาได้ออกรวบรวมเพื่อเผยแพร่และโฆษณาปรัชญาของชมรมโดยรับช่วงจากรวบรวม Annalen der Philosophie แต่เปลี่ยนชื่อวารสารเป็น Erkenntnis ใน ค.ศ. ๑๙๓๖ ชลิตกุกนักศึกษาศาสตร์ถึงแก่กรรม ระยะนี้เป็นระยะที่เผด็จการฟาสซิสมีอิทธิพลในเยอรมนีและออสเตรียซึ่งทำให้เสรีภาพทางความคิดและการถกเถียงสิ้นสุดลง สมาชิกสำคัญส่วนใหญ่ของชมรมต้องหนีไปจากเวียนนา ในปีเดียวกันนั้นเอง หลายคนไปอยู่สหรัฐอเมริกาและมีตำแหน่งสำคัญในมหาวิทยาลัย บางคนไปอยู่อังกฤษ การพบปะสังสรรค์กันของสมาชิกจึงต้องยุติลง ใน ค.ศ. ๑๙๓๘ Ernst Mach Society ก็ปิดอย่างเป็นทางการ สิ่งตีพิมพ์ของชมรมไม่มีขายในประเทศที่พูดภาษาเยอรมัน วารสาร Erkenntnis ย้ายไปออกที่กรุงเฮกและเปลี่ยนชื่อเป็น Journal of Unified Science ต่อมาได้เลิกกิจการไปใน ค.ศ. ๑๙๕๐

ความคิดของชมรมเวียนนามีข้อลัทธิทางปรัชญาหลายชื่อ นอกจากปฏิฐานนิยมทางตรรกะ (Logical Positivism) แล้ว ก็มีประจักษ์นิยมทางตรรกะ (Logical Empiricism) ประจักษ์นิยมทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Empiricism) และปฏิฐานนิยมใหม่ (Neopositivism) รูดอล์ฟ คาร์นัป สมาชิกคนสำคัญของชมรมชอบที่จะเรียกว่าประจักษ์นิยมทางวิทยาศาสตร์มากกว่าชื่ออื่น อย่างไรก็ตามชื่อที่นิยมเรียกกันโดยทั่วไปก็คือปฏิฐานนิยมทางตรรกะ

ความคิดหลักของนักปรัชญาในชมรมเวียนนาสืบทอดมาจากความคิดประจักษ์นิยม

แบบเคร่งครัดของเดวิด ฮิวม์ (David Hume, ค.ศ. ๑๗๑๑-๑๗๗๖) และชมรมพยายามแสวงหาวิธีประยุกต์วิธีการทางคณิตศาสตร์และวิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการหาความรู้และความคิดทางคณิตศาสตร์นั้น ชมรมได้รับอิทธิพลมาจากปวงกาเร (Jules Poincaré, ค.ศ. ๑๘๕๔-๑๙๑๒) ในแง่ที่ว่าระบบทางคณิตศาสตร์เป็นระบบที่กำหนดขึ้นและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป (convention) คณิตศาสตร์บริสุทธิ์ไม่เกี่ยวข้องกับความเป็นไปของข้อเท็จจริงในโลก แต่นำไปคิดคำนวณข้อเท็จจริงได้ ตรรกวิทยาซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานของคณิตศาสตร์ก็อยู่ในสภาพเช่นเดียวกัน คือเป็นกฎที่กำหนดขึ้นและยอมรับกัน ความคิดเกี่ยวกับสถานะภาพของตรรกวิทยาแบบนี้ ชมรมได้รับอิทธิพลมาจากวิตเกนสไตน์อีกต่อหนึ่ง ความคิดทางวิทยาศาสตร์นั้นเป็นผลมาจากการวิเคราะห์ความหมายของความเป็นสาเหตุ (causality) และการวิจารณ์วิธีการอุปนัย (induction) ของฮิวม์ ฮิวม์แสดงให้เห็นว่า ความรู้ที่เชื่อถือได้หรือนับได้ว่าเป็นความรู้ที่แท้จริงนั้นคือความรู้จากประสบการณ์เฉพาะครั้งเท่านั้น เราจะกล่าวเกินประสบการณ์แต่ละครั้งของเราไม่ได้ เช่น เราต้มน้ำบริสุทธิ์ครั้งที่ ๑ น้ำเดือดที่ 100°C นี่เป็นประสบการณ์โดยตรงที่เราสามารถยืนยันได้ ต้มครั้งที่ ๒ (ใช้น้ำบริสุทธิ์จำนวนใหม่) น้ำก็เดือดที่ 100°C ครั้งที่ ๓, ๔, ๕ น้ำก็เดือดที่ 100°C เช่นเดิม เราจะกล่าวเป็นความรู้ได้เพียงว่า “น้ำบริสุทธิ์เท่าที่ต้มมาแล้ว ๕ ครั้ง จะเดือดที่ 100°C ” ประสบการณ์จากการต้ม ๕ ครั้งทำให้เรากล่าวได้เพียงเท่านี้ การกล่าวที่มากกว่านั้นเช่น “ถ้าต้มน้ำบริสุทธิ์ น้ำจะเดือดที่ 100°C ทุกครั้ง” เป็น

ลุดวิก วิทเจนสไตน์

การกล่าวเกินประสบการณ์ของเรา เราไม่มีประสบการณ์ในการตม้หน้าทุกครั้ง แต่เรามีประสบการณ์เพียงบางครั้งเท่านั้น ความรู้ที่เราสามารถยืนยันได้จึงเป็นความรู้จากประสบการณ์เฉพาะที่เกิดขึ้นเป็นครั้ง ๆ ไปเท่านั้น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ละครั้งซึ่งเราสามารถสังเกตได้ด้วยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสนั้น เรียกว่าข้อเท็จจริง (Fact) ความรู้ของเราจึงเป็นความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงในความหมายนี้เท่านั้น เอิร์นสต์ มัก (Ernst Mach) ได้นำความคิดนี้ไปย่ำว่าความรู้ที่แท้จริงมีเพียงข้อเท็จจริงเท่านั้น ชมรมเวียนนาซึ่งได้รับความคิดต่อมาจากมัก ได้บิดงความคิดของตนไว้ที่ความรู้ที่ยืนยันได้ด้วยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสหรือข้อเท็จจริงนี้เท่านั้น นอกเหนือจากนี้ถือว่าไร้ความหมายทั้งสิ้น พวกเขาเห็นว่าความรู้ที่น่าเชื่อถือคือความรู้ที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยประสบการณ์ ชมรมเวียนนาสนใจเฉพาะความรู้ประเภทนี้และได้ใช้วิธีวิเคราะห์ภาษาเพื่อกำหนดความหมายและกำหนดกระบวนการการใช้เหตุผลให้ชัดเจน ปรัชญาของชมรมจึงมีตรรกวิทยาเป็นองค์ประกอบสำคัญด้วยเหตุนี้จึงได้ชื่อว่าลัทธิปฏิฐานนิยมทางตรรกะที่เรียกว่าปฏิฐานนิยมก็เพราะตัดสิ้นความน่าเชื่อถือของความรู้ด้วยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสนั่นเอง

นักปรัชญาที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อแนวความคิดของชมรมเวียนนาคือ วิทเจนสไตน์ หนังสือของเขาชื่อ *Tractatus Logico-Philosophicus* (ค.ศ.๑๙๑๘) เป็นประหนึ่งคัมภีร์ของปรัชญาปฏิฐานนิยมทางตรรกะทีเดียว

แนวความคิดที่ปรัชญาปฏิฐานนิยมทางตรรกะได้รับอิทธิพลมาจากวิทเจนสไตน์ สรุปได้

สามประเด็นใหญ่ ๆ คือ ๑) ความหมายและหน้าที่ของปรัชญา ๒) การแบ่งประเภทของข้อความที่มีความหมายในแง่ของความรู้ ๓) หลักการพิสูจน์ความหมายของข้อความ (verification principle)

๑. ความหมายและหน้าที่ของปรัชญา นักปรัชญาปฏิฐานนิยมทางตรรกะเห็นด้วยกับวิทเจนสไตน์ที่ว่า ปรัชญาเป็นกิจกรรมทางสมองทำหน้าที่วิเคราะห์ความหมายของข้อความ (proposition) เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง วิทเจนสไตน์กล่าวไว้ในหนังสือ *Tractatus* ว่า “จุดหมายของปรัชญาคือ การทำให้ความคิดมีความชัดเจนทางตรรกะ” ดังนั้น “ผลที่ได้จากปรัชญาจึงไม่ใช่ข้อความทางปรัชญาที่มีอยู่มากมาย แต่เป็นการทำให้ข้อความทั้งหลาย

ame,
งหา
การ
รหา
มรม
icaré,
คณิต
มรับ
สุทธิ
นโลก
ยาซึ่ง
ถาน
นและ
พของ
ากวิท
าสตร์
ยของ
เณวิธี
งดให้
าเป็น
การณ
ารณ
ริสุทธิ
การณ
๒ (ใช้
๑๐ ° C
้นเดิม
ริสุทธิ
” ประ
เล่าได้
ตม้หน้า
’ เป็น

กระจ่างขึ้น” รูดอล์ฟ คาร์นัป กล่าวไว้ใน *Philosophy and Logical Syntax* ว่า “หน้าที่ที่เหมาะสมเพียงประการเดียวของปรัชญาคือการวิเคราะห์ทางตรรกะ” และการวิเคราะห์ทางตรรกะนั้นทำไปเพื่อวิเคราะห์ความรู้ทั้งปวง ทั้งความรู้ทางวิชาการและความรู้ในชีวิตประจำวัน การมองความหมายและบทบาทของปรัชญาในลักษณะนี้ก่อให้เกิดผลต่อปรัชญาสมัยปัจจุบันคือปรัชญาไม่ใช้การสร้างระบบความคิดอันสมบูรณ์เพื่อเข้าใจความจริงของจักรวาลทั้งหมด ดังที่พวกจิตนิยมในศตวรรษที่ ๑๙ โดยเฉพาะลัทธิเฮเกลได้พยายามทำกัน การศึกษาความเป็นจริงเกี่ยวกับโลกและมนุษย์ เป็นเรื่องของวิชาการสาขาอื่น ๆ ที่มีความแน่นอนแล้ว โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ นับเป็นการยุติบทบาทของปรัชญาที่เคยคิดกันว่าจะพามนุษย์เข้าสู่พรหมแดนแห่งความรู้ที่แน่นอนและมั่นคงได้ นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความคิดใหม่ขึ้นว่าปรัชญาจะเข้าไปช่วยคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้นในวงวิชาการต่าง ๆ โดยการวิเคราะห์ความหมายของภาษาที่ใช้อธิบายความคิดหรือมโนภาพต่าง ๆ ในวิชาการทั้งหลายเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันอย่างชัดเจน ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาการถกเถียงที่เกิดจากความคลุมเครือของการใช้ภาษาไปได้ นี่เป็นบทบาทหรือหน้าที่ที่ปรัชญาจะช่วยบริการให้แก่วิชาการต่าง ๆ นักวิชาการอาจจะถกเถียงกันเกี่ยวกับสิ่งที่ตนค้นพบหรือสิ่งที่กำลังศึกษาอยู่ด้วยภาษาที่คลุมเครือและหละหลวมหรือเกิดความคลุมเครือในการใช้เหตุผลทางตรรกะ นักปรัชญาจะเข้ามาช่วยได้ในส่วนนี้

๒. การแบ่งประเภทของข้อความ วิต겐สไตน์ เห็นว่า ข้อความที่มีความหมายมีอยู่เพียง

๒ ประเภทคือ ข้อความเกี่ยวกับข้อเท็จจริง (statements of facts) และข้อความเกี่ยวกับตรรกวิทยาและคณิตศาสตร์ (statements of logic and mathematics) นักปรัชญาปฏิฐานนิยมทางตรรกะเรียกข้อความเกี่ยวกับข้อเท็จจริงว่าข้อความสังเคราะห์ (synthetic statements) และเรียกข้อความเกี่ยวกับตรรกวิทยาและคณิตศาสตร์ว่าข้อความวิเคราะห์ (analytic statements) ความจริงการแบ่งข้อความสังเคราะห์และข้อความวิเคราะห์นั้นมามาก่อนแล้วในสมัยของอิวมและอิมมานูเอล คานต์ (Immanuel Kant, ค.ศ. ๑๗๒๔-๑๘๐๔)

ข้อความวิเคราะห์ (analytic statement) คือข้อความที่ภาคประธานและภาคแสดงมีความหมายเดียวกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าภาคแสดงมีความหมายรวมอยู่ในภาคประธาน ความหมายของข้อความเกิดจากนิยาม (definition) ของคำในข้อความนั่นเอง เช่น “คนโสดคือคนที่ยังไม่แต่งงาน” คำว่า “คนโสด” ในภาคประธานมีความหมายเดียวกันกับ “คนที่ยังไม่แต่งงาน” ในภาคแสดง ถ้าถามว่าข้อความนี้เป็นจริงหรือเท็จเราจะตอบได้ทันทีว่าจริงถ้าเรารู้นิยามของคำว่า “คนโสด” ข้อความที่ว่า “สามฟุตเป็นหนึ่งในหลา” เช่นกัน เรารู้ได้ว่าข้อความนี้เป็นจริงเนื่องจากเรากำหนดให้ความยาวหนึ่งในหลาเท่ากับความยาวสามฟุต ถ้าเราทำข้อความวิเคราะห์นี้ให้เป็นสัญลักษณ์ก็จะได้รูปเป็น A is A แล้วทำให้เป็นปฏิเสธเป็น A is not A (A is $\sim A$) จะเห็นได้ว่าเป็นข้อความที่ขัดแย้งตัวเอง ข้อความประเภทนี้ไม่ได้ให้ความรู้อะไรใหม่แก่เราเลยโดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับความเป็นไปของข้อเท็จจริง (fact) แต่เป็นการกล่าวซ้ำคำ (tautology) เท่านั้น การตัดสินความจริงหรือเท็จ (true or false) ของมัน

ไม่ต้องอาศัยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสใด ๆ ทั้งสิ้น เราสามารถตัดสินโดยความเข้าใจความหมายของคำในข้อความนั่นเอง ข้อความวิเคราะห์เป็นภาษาของตรรกวิทยาและคณิตศาสตร์

ข้อความสังเคราะห์ (synthetic statement) คือข้อความที่ภาคแสดงเพิ่มเนื้อหาให้แก่ภาคประธาน เราตัดสินความจริงหรือเท็จของมันโดยใช้ประสบการณ์ เช่น “นายแดงยังไม่แต่งงาน” ภาคแสดงคือ “ยังไม่แต่งงาน” เพิ่มเนื้อหาให้แก่ภาคประธานคือ “นายแดง” ทำให้เรารู้เรื่องของนายแดงมากขึ้น เราตัดสินว่าข้อความนี้เป็นจริงหรือเท็จได้โดยตรวจสอบดูว่า นายแดงยังไม่แต่งงานหรือแต่งงานแล้ว อาจจะโดยวิธีถามตัวนายแดงเอง ซึ่งวิธีตรวจสอบเช่นนี้เรียกว่าการตรวจสอบโดยอาศัยประสบการณ์ ข้อความสังเคราะห์เป็นข้อความที่ระบุถึงข้อเท็จจริง เป็นภาษาของวิทยาศาสตร์นั่นเอง

นักปรัชญาปฏิฐานนิยมทางตรรกะเห็นว่าข้อความทั้ง ๒ ประเภทนี้เท่านั้นที่มีความหมาย (meaningful) ข้อความใด ๆ ที่ไม่สามารถจัดเป็นประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภทนี้ล้วนเป็นข้อความที่ไร้ความหมาย (meaningless) ทั้งสิ้น ข้อความทางอภิปรัชญาไม่สามารถจัดเข้าเป็นประเภทใดได้จึงเป็นข้อความที่ไร้ความหมาย เนื้อหาของอภิปรัชญาที่เป็นเนื้อหาที่ไร้ความหมายอภิปรัชญาจึงถูกปฏิเสธและถูกขจัดออกไปจากระบบปรัชญาของพวกเขา

การแบ่งข้อความออกเป็นสองประเภทเช่นนี้ ดับบลิว. วี. โอ. ควีน (W.V.O. Quine) ได้วิจารณ์ว่าข้อความทั้งสองประเภทไม่มีความแตกต่างกัน ข้อความทั้งสองให้ความจริงที่ไม่แน่นอน (contin-

gent truth) ด้วยกัน เขากล่าวไว้ในบทความเรื่อง “Two Dogmas of Empiricism” ว่า “พรหมแดนระหว่างข้อความวิเคราะห์กับข้อความสังเคราะห์ยังไม่อาจกำหนดได้ ที่ว่ามีความแตกต่างระหว่างข้อความทั้งสองนั้น เป็นความเชื่อไม่ใช่เชิงประจักษ์ (unempirical dogma) ของนักประจักษ์นิยม เป็นศรัทธาทางอภิปรัชญาอย่างหนึ่งนั่นเอง”

๓. หลักการพิสูจน์ความหมาย (verification principle) หลักการนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่าข้อความ (statements) ที่มีความหมาย (meaningful) ต้องเป็นข้อความที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าจริงหรือเท็จ (true or false) ข้อความที่จะพิสูจน์ได้เช่นนี้มี ๒ ประเภทดังได้กล่าวมาแล้ว ข้อความวิเคราะห์ถ้าพิสูจน์ (โดยการวิเคราะห์ความหมายของคำในข้อความ) ได้ว่าเป็นจริงจะเป็นข้อความที่ “ซ้ำคำ (tautology)” ถ้าพิสูจน์ได้ว่าเป็นเท็จก็จะเป็นข้อความที่แย้งตัวเอง (contradiction) ข้อความประเภทนี้ไม่มีความสำคัญในการขยายขอบเขตของความรู้ ส่วนข้อความที่มีความสำคัญยิ่งในการหาความรู้เพิ่มเติมคือข้อความสังเคราะห์ การพิสูจน์ความจริง-เท็จของข้อความประเภทนี้ใช้วิธีสังเกตทดลองด้วยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส ดังนั้นข้อความใดที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้โดยการสังเกตจากประสบการณ์ ข้อความนั้นก็ไร้ความหมาย (meaningless) คาร์เนปเสนอว่าวิธีที่จะพิสูจน์ข้อความประเภทนี้ทำได้ ๒ ทาง คือทางตรงและทางอ้อม ข้อความบางข้อความเราสามารถพิสูจน์ได้ด้วยประสบการณ์โดยตรงของเรา เช่น “ขณะนี้ในห้องนี้มีนักศึกษาอยู่ห้าคน” เมื่อเรากล่าวข้อความนี้แล้ว เราก็สามารถพิสูจน์

ได้โดยตรงทันทีด้วยการนับจำนวนนักศึกษาดู
ถ้าตรงตามจำนวนที่ข้อความนี้ระบุ ข้อความนี้
เป็นจริง เรียกว่าเราใช้สัญชาตญาณ (perception)
ปัจจุบันของเราพิสูจน์ได้โดยตรง แต่ข้อความ
บางข้อความเราจำเป็นต้องพิสูจน์โดยวิธีทางอ้อม
เช่น “ลูกกุญแจนี้ทำด้วยเหล็ก” ถ้าพังสายตาเรา
หรือหูของเราจะไม่ช่วยให้เราสามารถจำแนกเหล็ก
ออกจากโลหะอื่น ๆ ได้ดีพอ ทางหนึ่งที่เราจะทำ
ได้ก็คือวางลูกกุญแจนี้ไว้ใกล้ ๆ แม่เหล็กแล้วสัง
เกตดูว่าลูกกุญแจถูกแม่เหล็กดูดหรือไม่ ถ้าลูกกุญ
แจถูกดูดเราก็มั่นใจว่าลูกกุญแจนี้ทำด้วยเหล็กจริง
ที่เรามั่นใจได้เช่นนี้เกิดจากการพิสูจน์โดยอาศัย
ผลสืบเนื่องทางตรรกะ กล่าวคือเรามีกฎทางฟิสิกส์
ที่ได้พิสูจน์มาแล้วว่า “ถ้าเอาเหล็กวางไว้ใกล้แม่
เหล็กแล้วเหล็กจะถูกดูด” เรามีข้อความที่ได้พิสูจน์
แล้วว่า “โลหะแท่งนี้เป็นแม่เหล็ก” และเราได้สัง
เกตจากประสบการณ์โดยตรงของเราว่า “กุญแจ
นี้ถูกวางไว้ใกล้แม่เหล็ก” เมื่อถูกแม่เหล็กดูด การ
พิสูจน์ได้เสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้วทำให้เรามั่นใจได้
คาร์เนปีสรุปว่าข้อความใด ๆ ถ้าพิสูจน์ไม่ได้โดย
ตรงก็ต้องพิสูจน์โดยการเชื่อมโยงทางเหตุผล (logi-
cally deduced) จากกลุ่มข้อความที่ผ่านการ
พิสูจน์เชิงประจักษ์มาแล้ว นั่นคือพิสูจน์โดย
อาศัยตรรกวิทยาแบบนิรนัย (deduction) นั่นเอง
โดยมีเงื่อนไขว่าข้อตั้ง (premises) ของรูปนิรนัย
จะต้องเป็นข้อตั้งที่ผ่านการพิสูจน์เชิงประจักษ์
(empirically verified) มาแล้ว การพิสูจน์สอง
วิธีดังกล่าวนี้เป็นหัวใจสำคัญของวิธีการทาง
วิทยาศาสตร์

หลักการพิสูจน์นี้ถูกวิจารณ์ว่าเราไม่
สามารถพิสูจน์กฎทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นสากล
(universal scientific law) ได้ เพราะเราไม่

สามารถมีประสบการณ์เกี่ยวกับข้อความสากล
เราพิสูจน์ได้แต่เหตุการณ์เฉพาะครั้งเท่านั้น ถ้า
การพิสูจน์หมายถึงการมีประสบการณ์อย่างสม
บูรณ์เกี่ยวกับข้อความที่จะถูกพิสูจน์ กฎทาง
วิทยาศาสตร์ก็พิสูจน์ไม่ได้ เราไม่มีประสบ
การณ์อย่างสมบูรณ์เกี่ยวกับกฎสากลใด ๆ เลย
นั่นหมายความว่าหลักการพิสูจน์ความหมาย
นอกจากจะทำให้ข้อความทางอภิปรัชญาไร้
ความหมายแล้วยังทำให้กฎทางวิทยาศาสตร์ไร้
ความหมายไปด้วย คือพิสูจน์ไม่ได้นั่นเอง นัก
ปรัชญาปฏิฐานนิยมทางตรรกะคงไม่ประสงค์ให้
เป็นเช่นนั้นแน่ นักปรัชญาคนสำคัญที่วิจารณ์
เรื่องนี้ได้แก่ ไรเชนบาค, ปอปเปอร์, หลุยส์, เน-
เกล (Reichenbach, Popper, Lewis, Nagel)
จากคำวิจารณ์ทำให้คาร์เนปีต้องเปลี่ยนคำว่า
การพิสูจน์ (Verification) มาเป็นการยืนยัน (con-
firmation) เราไม่ได้พิสูจน์กฎทางวิทยาศาสตร์
แต่เรายืนยันกฎทางวิทยาศาสตร์ เราไม่ได้
พิสูจน์ความจริงแต่เรายืนยันความมั่นใจของเรา
ได้ว่าน่าจะเป็นความจริง

เมื่อนำเอาหลักการพิสูจน์และการแบ่งข้อ
ความเป็นสองประเภทมาใช้พิจารณาข้อความ
ทางจริยศาสตร์หรือข้อตัดสินคุณค่า จะเห็นว่า
เป็นข้อความที่ไร้ความหมายเช่นเดียวกับข้อ
ความทางอภิปรัชญา ข้อความทางจริยศาสตร์
ไม่ได้ระบุถึงข้อเท็จจริงใด ๆ เลย จึงพิสูจน์ด้วย
ประสบการณ์ไม่ได้ จริยศาสตร์ถูกขจัดออกไป
จากอาณาจักรของความรู้ สำหรับข้อความที่ว่า
“การฆ่าคนเป็นสิ่งผิด” นั้น เอ. เจ. แอร์ (A.J.
Ayer) กล่าวว่าเพียงการแสดงออกของความรู้
สึกของผู้พูดต่อการกระทำนั้นเท่านั้น ไม่มีอะไร
อื่น ค่าทางจริยธรรมคือ ถูก-ผิด ดี-ชั่ว เป็น

เพียงคำที่แสดงออกของอารมณ์ ความรู้สึก ของผู้พูด ที่คนเช่นนี้มีชื่อว่าลัทธิอารมณ์นิยม (emotivism) อย่างไรก็ตามนักปรัชญาปฏิฐานนิยมทางตรรกะมีความเห็นแตกต่างกันในเรื่องค่าทางจริยธรรม แต่ทั้งหมดสรุปตรงกันว่าข้อความทางจริยศาสตร์พิสูจน์ไม่ได้ และอยู่นอกอาณาจักรของความรู้ ถ้าจะให้เนื้อหาของจริยศาสตร์มีความหมายในแง่ของความรู้หรือเป็นศาสตร์เชิงประจักษ์ (empirical science) ก็ต้องแปลข้อความให้ออกมาเป็นรูปที่เป็นข้อความเชิงประจักษ์ เช่น “คนไทยส่วนใหญ่ถือว่าการฆ่าคนเป็นสิ่งผิด” เป็นต้น แต่ข้อความเช่นนี้ไม่ใช่ข้อความทางจริยศาสตร์ จริยศาสตร์เป็นเรื่องของการกำหนดมาตรการแห่งความประพฤติ จึงไม่ใช่เรื่องต้องพิสูจน์ว่ามาตรการนั้นเป็นจริงหรือเท็จ คาร์นัปกกล่าวว่า “ข้อความที่แสดงคุณค่า (value statement) ไม่ใช่อะไรอื่นนอกจากเป็นคำสั่งในรูปที่คิดไวยากรณ์ มันอาจจะมีผลต่อการกระทำของมนุษย์ และผลอันนี้อาจจะเป็นไปตามความปรารถนาของเราหรือไม่ก็ได้ แต่จะบอกว่าจะจริงหรือเท็จไม่ได้ มันไม่ได้ยืนยันถึงสิ่งใด ๆ ที่จะสามารถพิสูจน์ได้”

ทั้งหมดนี้เป็นความคิดที่พัฒนามาจากแนวความคิดของวิตเกินสไตน์ ชมรมเวียนนายังได้พัฒนาความคิดของเอิร์นสต์ มักเกี่ยวกับความพยายามที่จะทำให้ศาสตร์ต่าง ๆ มีเอกภาพ มักคิดว่าศาสตร์ทุกสาขามีเนื้อหาเหมือนกันคือผัสสะ (sensation) การศึกษาศาสตร์ต่าง ๆ เป็นการศึกษารากฐาน ซึ่งต้องอาศัยการสังเกตโดยประสบการณ์ ชมรมเวียนนาเห็นว่าภาษาที่ใช้ในการศึกษาต้องทำให้เป็นข้อความเชิงสังเกต (observational statements) หรือข้อความเชิงประ

จักษ์ ซึ่งเป็นข้อความที่ระบุข้อเท็จจริงทางกายภาพ ข้อความเช่นนี้คาร์นัปเรียกว่าภาษาทางกายภาพ (physical language) ข้อความในศาสตร์ต่าง ๆ ต้องปรับให้อยู่ในรูปแบบนี้ ในตัวอย่างเรื่องทางจิตวิทยานั้นคาร์นัปกกล่าวว่า “ทุกประโยคในจิตวิทยาอาจจะทำให้อยู่ในรูปของภาษาทางกายภาพได้” หมายความว่าประโยคทางจิตวิทยานั้นเป็นประโยคที่บรรยายปรากฏการณ์ทางกายภาพ เช่น บรรยายพฤติกรรมทางกายภาพของมนุษย์และสัตว์ พฤติกรรมทางกายภาพเป็นพฤติกรรมที่เราสามารถสังเกตได้ นั่นคือพิสูจน์ได้ด้วยหลักการพิสูจน์ข้อความ ข้อความที่ว่า “นายแดงกำลังเจ็บปวด” สามารถแปลให้เป็นข้อความเชิงสังเกต หรือเรียกว่าแปลให้เป็นภาษาทางกายภาพได้ โดยอาจจะแปลความหมายของคำว่า “เจ็บปวด” เป็น “คิ้วขมวดและร้องครวญคราง” ข้อความว่า “นายแดงกำลังเจ็บปวด” มีความหมายเดียวกันกับข้อความว่า “นางแดงกำลังคิ้วขมวดและร้องครวญคราง” ข้อความหลังเป็นข้อความเชิงสังเกต พิสูจน์ได้ด้วยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส คำว่า “คิ้วขมวดและร้องครวญคราง” เป็นพฤติกรรมทางกายภาพ และเป็นคำที่มีความหมายเชิงประจักษ์ (empirical meaning) คำต่าง ๆ ในจิตวิทยา เช่น ความหิว ความโกรธ ความรัก ความพอใจ ฯลฯ เป็นต้น จำเป็นต้องแปลให้เป็นคำที่มีความหมายเชิงประจักษ์หรือเป็นภาษาทางกายภาพเช่นนี้ จะทำให้จิตวิทยาเป็นศาสตร์ทางกายภาพ (physical science) ได้ เช่นเดียวกับฟิสิกส์ เคมี หรือชีววิทยา ในศาสตร์อื่น ๆ ก็เช่นกัน การทำเช่นนี้จะทำให้เกิดเอกภาพทางวิชาการขึ้นและเกิดเป็น “ศาสตร์ร่วม

(unified science)” ซึ่งยืนอยู่บนพื้นฐานร่วมกัน
ที่เป็นศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์ได้ (verifiability)
ด้วยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส

ความคิดที่พยายามจะแปลข้อความใน
ศาสตร์ต่าง ๆ ให้อยู่ในรูปของข้อความเชิงประจักษ์
หรือภาษาทางกายภาพ โดยคิดว่าจะทำให้เกิด
เอกภาพทางวิชาการขึ้นนั้น เป็นความคิดที่มีชื่อ
เป็นลัทธิว่า “ลัทธิกายภาพนิยม (physicalism)”

ความคิดทั้งหมดที่สรุปมาอย่างรวบรัดนี้
เป็นความคิดหลักของนักปรัชญาปฏิฐานนิยม
ทางตรรกะ หรือนักปรัชญาในชมรมเวียนนา นัก
ปรัชญาแต่ละคนจะมีความคิดในรายละเอียดที่
แตกต่างกันออกไป ซึ่งเป็นธรรมชาติของนักปรัชญา
ที่มักจะมีความเห็นในเรื่องหลัก ๆ ร่วมกัน แต่จะ
มีความเห็นเป็นเอกเทศของตัวในรายละเอียด แม้
ทางชมรมจะได้พยายามสร้าง “เอกภาพ” ของ
ความรู้แล้วก็ตาม

อิทธิพลของลัทธิปฏิฐานนิยมทางตรรกะ
ไม่ได้สิ้นสุดลงพร้อมกับการสลายตัวของชมรม
เวียนนา การให้ความหมายและกำหนดบทบาท
ของปรัชญาแบบใหม่ทำให้นักปรัชญาต้องระมัด
ระวังไม่ทำงานเกินตัวจนเกินไป โดยเฉพาะปรัช
ญาที่ทำหน้าที่คาดการณ์ความจริง (speculative
philosophy) ปรัชญาปัจจุบันเน้นวิธีการวิเคราะห์
เป็นหลักจนเรียกได้ว่าเป็นยุคของปรัชญา
วิเคราะห์ (Philosophical Analysis) ซึ่งแยกออก
เป็นสองสาย คือ สายที่วิเคราะห์ความคิด ความ
เชื่อ หรือสมมุติฐานของศาสตร์ต่าง ๆ โดยเฉพาะ
วิทยาศาสตร์ เพื่อให้เนื้อหาของวิทยาศาสตร์มี
ความชัดเจน ไม่คลุมเครือ และมีความมั่นคงใน
การแสวงหาความรู้ตามขอบเขตของตน สายนี้
เรียกว่า ปฏิฐานนิยมทางตรรกะ (logical posi-

tivism) หรือประจักษ์นิยมทางตรรกะ (logical em-
piricism) อีกสายหนึ่งมุ่งวิเคราะห์ภาษาโดยตรง
เพื่อช่วยจัดปัญหาต่าง ๆ อันเกิดจากการใช้
ภาษาอย่างคลุมเครือ โดยเฉพาะปัญหาทางปรัช
ญาสายนี้เรียกว่า ลัทธิภาษาวิเคราะห์ (language
analysis) ทั้งสองสายล้วนเกิดจากอิทธิพล
ของชมรมเวียนนา สายภาษาวิเคราะห์ นอก
จากได้รับอิทธิพลจากชมรมเวียนนาแล้ว นัก
ปรัชญาที่มีความสำคัญยิ่งต่อลัทธินี้คือ จี.อี. มัวร์
(G.E. Moore, ค.ศ. ๑๘๗๓-๑๙๕๘) และเบอร์
ทรันด์ รัสเซลล์ (Bertrand Russell, ค.ศ. ๑๘๗๒-
๑๙๖๙) (ทั้งคู่สอนปรัชญาอยู่ที่มหาวิทยาลัย
เคมบริดจ์)

การยืนยันว่าอภิปรัชญาเป็นเรื่องไร้ความ
หมาย เท่ากับเป็นการคุกคามอย่างรุนแรงต่อ
ศาสนาและเทววิทยา เนื่องจากศาสนาและเทว
วิทยานั้นถือว่าเป็นอภิปรัชญาอย่างหนึ่ง ผู้เคร่ง
ต่อศรัทธาในศาสนาได้ถึงกับประกาศสงครามกับ
“ปีศาจปฏิฐานนิยม” นักปรัชญาปฏิฐานนิยม
ทางตรรกะต้องเผชิญหน้ากับความคิดทางเทว
วิทยาแบบเก่า ซึ่งนำไปสู่การถกเถียงกันอย่าง
กว้างขวาง แต่น่าเสียดายที่การถกเถียงบ่อยครั้ง
จบลงอย่างไร้ผลและกลายเป็นเรื่องทะเลาะกัน
ด้วยอารมณ์

นักปรัชญาที่ไม่เกี่ยวข้องกับการปกป้อง
คำสอนของศาสนา บางคนก็รู้สึกเจ็บปวดที่
ถูกพวกปฏิฐานนิยมทางตรรกะโจมตี การพยายาม
ทำให้ปรัชญาเป็นเรื่องของการวิเคราะห์
ภาษาเท่านั้นเท่ากับไม่เหลือที่ว่างสำหรับนัก
ปรัชญาที่จะศึกษาอภิปรัชญาได้เลย นักปรัชญา
ที่คิดว่าอภิปรัชญายังสำคัญจึงได้พยายามชี้ให้
เห็นข้อผิดพลาดของลัทธิปฏิฐานนิยมทางตรรกะ

ในปัจจุบันนักปรัชญาจำนวนไม่น้อยที่เห็นด้วยกับแนวความคิดของพวกปฏิฐานนิยมทางตรรกะ ได้พยายามปรับปรุงความคิดหลัก ๆ ของลัทธินี้ หลักการพิสูจน์ความหมายได้ถูกปรับปรุงไปเรื่อย ๆ และยังคงมีความพยายามที่จะแสดงให้เห็นว่าอภิปรัชญาเป็นสิ่งเป็นไปได้ เช่น กุพตาฟเบอร์คมานน์ (Gustav Bergmann) ได้หันไปสนใจการสร้างภาษา “อุดมคติ” ขึ้น โดยหวังว่าจะช่วยทำให้ปัญหาทางอภิปรัชญาชัดเจนขึ้นจนสามารถชี้ได้ว่าเป็นสิ่งไร้ความหมายจริง ๆ หรือสามารถตอบปัญหานั้นได้ โดยการใช้ภาษาที่ชัดเจนขึ้นกว่าเดิม

ในอเมริกาความคิดของชมรมเวียนนาในระยะแรกได้ถูกนำมาประสมประสานกันเข้ากับลัทธิปฏิบัตินิยม (pragmatism) ของอเมริกา เนื่องจากปฏิบัตินิยมกับปฏิฐานนิยมมีพื้นฐานทางความคิดเหมือนกันหลายอย่าง ทั้งนี้เพราะทั้งคู่ได้พื้นฐานความคิดมาจากลัทธิประจักษ์นิยมนั่นเอง ดับบลิว.วี.โอ. ควีน (W.V.O. Quine) นักปรัชญาชาวอเมริกันแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เป็นตัวอย่างที่ดีของการได้รับอิทธิพลจากทั้งปรัชญาปฏิฐานนิยมและปฏิบัตินิยม

ชมรมเวียนนานับเป็นความเคลื่อนไหวทางปรัชญาที่ก่อให้เกิดบรรยากาศแห่งการถกเถียงทางปรัชญาขึ้นอย่างกว้างขวางที่สุด การวิพากษ์วิจารณ์เป็นไปทั้งทางสนับสนุนและคัดค้าน การสนับสนุนหรือคัดค้านบางเรื่องได้ก่อให้เกิดลัทธิหรือหลักการใหม่ ๆ ขึ้น เช่น ลัทธิอารมณ์นิยม (Emotivism) ทางจริยศาสตร์ ของ เอ.เจ. แอร์ (A.J. Ayer) และซี.แอล. สตีเวนสัน (C.L. Stevenson) หลักการทดสอบความเท็จ (falsification) ของคาร์ล ปอปเปอร์ (Karl Popper) เป็นต้น

ปัญหาในปรัชญาวิทยาศาสตร์จำนวนมากที่ยังต้องนำมาถกเถียงกันต่อไปในปัจจุบัน ล้วนเป็นปัญหาที่มีต้นตอมาจากแนวความคิดของชมรมเวียนนาชมรมฯ ทำให้ปรัชญาได้เข้าไปให้บริการหรือรับใช้ศาสตร์ต่าง ๆ อย่างเต็มตัว โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ กล่าวได้ว่าไม่มีความเคลื่อนไหวทางปรัชญาครั้งใดในศตวรรษนี้ที่มีผลกระทบต่อวิชาการสาขาต่าง ๆ และต่อปรัชญาเองได้มากเท่าความเคลื่อนไหวของชมรมเวียนนาซึ่งมีชื่อเป็นลัทธิว่า “ปฏิฐานนิยมทางตรรกะ”

แนวความคิดหลักของปรัชญาปฏิฐานนิยมทางตรรกะสรุปอย่างสั้น ๆ ได้ดังนี้

๑. ปรัชญาทำหน้าที่วิเคราะห์โดยเฉพาะเป็นการวิเคราะห์ภาษาที่ใช้ในวิชาการหรือศาสตร์ (Science) เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนต่อเนื้อหาของวิชาการนั้น ๆ

๒. เนื้อหาของวิชาการที่มีความหมาย (meaningful) ในแง่ของความรู้ต้องเป็นเนื้อหาที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยหลักการพิสูจน์ความหมายของข้อความ (verification principle) ซึ่งหลักการพิสูจน์ที่อาศัยการสังเกตโดยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส

๓. เนื้อหาของอภิปรัชญา (metaphysics) เป็นเนื้อหาที่ไร้ความหมาย (meaningless) เนื่องจากข้อความทางอภิปรัชญาเป็น “ข้อความที่แสดงถึงความรู้เกี่ยวกับสิ่งซึ่งอยู่นอกเหนือประสบการณ์ทั้งปวง” (Rudolf Carnap) สิ่งซึ่งเราไม่สามารถมีประสบการณ์ได้ แม้ในหลักการเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถรู้หรือไม่สามารถพูดถึงด้วยภาษาที่มีความหมายได้ อภิปรัชญาจึงถูกปฏิเสธและไม่จัดอยู่ในขอบข่ายของความรู้ ☉

บรรณานุกรม

กิริติ บุญเจือ, แก่นปรัชญาปัจจุบัน, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.

Ammerman, Robert R., ed., *Classics of Analytic Philosophy*, New Delhi : Tata McGraw-Hill Publishing Company Ltd., 1965.

Bergmann, Gustav, "Logical Positivism" in *A History of Philosophical System*, pp. 471-82 Edited by Vergilius Fern, New York : The Philosophical Library, Inc., 1950.

Edwards, Paul, ed., *The Encyclopedia of Philosophy*, vol. 5, New York : The Macmillan Company & The Free Press, 1967.

Flew, Antony, ed., *A Dictionary of Philosophy*, London : Pan Books Ltd., 1979.

Sahakian, William S., *History of Philosophy*, New York : Barnes & Noble Books, Inc., 1968.

Stumpf, Samuel E., *Socrates to Sartre : A History of Philosophy*, New York : McGraw-Hill Book Company, 1988.

Urmson, J.O., *Philosophical Analysis*, London : Oxford University Press, 1976.

อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๑๒ : ๑ (๒๕๓๒)

๒๐ บาท

ความเข้าใจในบางด้านเกี่ยวกับการอ่านหนังสือโบราณ : ศิลปจารึก

เบื้องหลังการกบฏ ร.ศ. ๑๓๐

พระยาอนุমানราชธน : จากคำบอกเล่าของบุตรชาย

จาก "Der Pilger Kamanita" เป็น
"The Pilgrim Kamanita" และ "กามนิต"

ข้อสังเกตเรื่องเพลงการกบฏบขบร้อง

ทางเลือกในการพัฒนา : การณพื้นที่สีเขียวในประเทศไทย

บทบาทของชาวนาในการปฏิวัติฝรั่งเศส

ออสเตรเลียในสมัยปฏิวัติฝรั่งเศส

๒๐๐ ปี แห่งการปฏิวัติฝรั่งเศส

ศิลปศาสตรบัณฑิต
อักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

